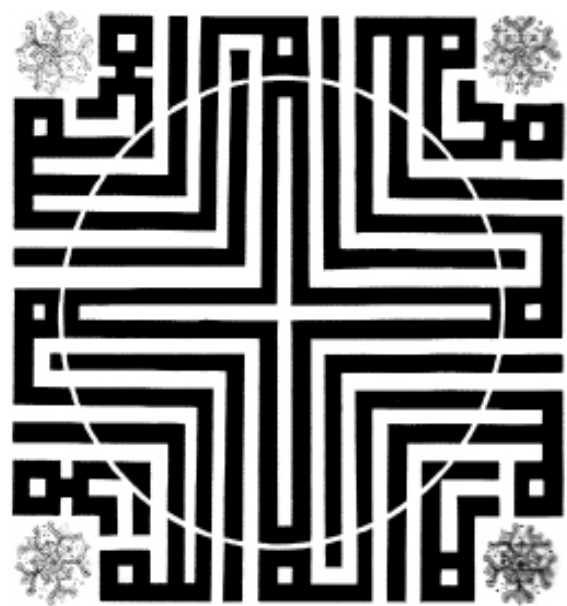

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

© Revak Kitabevi, 2013
Tüm hakları Revak Kitabevi'ne âittir.

Revak Kitabevi: 14
Halvetîlik Serisi: 1

Vahdetnâme

Hazret-i Pîr
Muhammed Niyâzî-i Mîsrî

Yayına Hazırlayan: Arzu Meral

ISBN: 978-605-63329-3-7
Sertifika No: 23108
1. Baskı: Mart, 2013

Kapak Tasarımı: Togay Kazım Ataç
Sayfa Düzeni: Revak Kitabevi

Baskı & Cilt: Step Ajans Matbaacılık Ltd. Şti.
Göztepe Mah. Bosna Cd. No:11
Mahmutbey-Bağcılar, İstanbul
Tel: 0212 446 88 46 E-mail: stepajans@stepajans.com
Matbaa Sertifika No: 12266

Kapaktaki Resim: Pelin Yazar Canez'in
"The Garden Between Worlds" adlı tablosu.

Besmele: "Bismillâhirrahmânirrahîm"
Seri Levhası: *Kelime-i Tevhîd*in Halvetî tâci formunda istifi.

<http://www.revakkitabevi.com>
Adres: Aziz Mahmut Hüdâyi Mahallesi
Tepsi Fırın Sokak. Şifa Apt. 12/3
Üsküdar, İstanbul
Tel: 0216 342 47 97 Fax: 0216 342 95 92
E-mail: info@revakkitabevi.com

VAHDETNÂME

Hazret-i Pîr
Muhammed Niyâzî-i Mısırî

Yayına Hazırlayan
Arzu Meral

Revak Kitabevi
İstanbul, 2013

İçindekiler

Takdim.....i

Vahdetnâme

1. Sadeleştirilmiş Metin.....1
2. Orijinal Metin (Transkripsiyon).....49

Takdim

Tarih boyunca insanın olduğu her yerde hakika-
tin peşine düşenler, varlığı anlamlandırmaya çalışanlar
olmuştur. Dini öğretiler, akıl, tecrübe veya her üçü ışığında
ulaşılabilen neticeler, kişiler veya ekoller tarafından
formüle edilmiş ve sürekli yenilenecek tartışılmaya de-
vam edilmektedir. İslâm tarihi boyunca bu konudaki
tartışmalar genel olarak üç ekol içinde toplanmıştır:
Kelâm, felsefe ve tasavvuf. Bu üç ekolün de metafizik
anlayışlarının temelini *vücûd* (varlık) meselesi oluşturmuş
ve yüzyıllar boyunca söz konusu kavram ve dış dünyada-
ki gerçekliği etrafında pek çok yorum kaleme alınmıştır.

Etimolojik olarak Arapça *v-c-d* kökünden gelen *vücûd*,
bulmak, bir şeyi bilir hâle gelmek, elde etmek mânâlarına
gelirken, *vicdân*, *vecd*, *mevcûd* ve *îcâd* kelimeleriyle olan or-
taklığı da dikkat çekicidir. Bir terim olarak *vücûd*, Zorunlu
Varlık'ı (*Vâcibu'l-vücûd*), Zorunlu Varlık dışındaki şeyleri
ve her ikisinin tüm katmanlarını içinde barındırır. *Vahdet-i*
vücud (Varlığın Birliği) ise, *vücûd* konusunun âdetâ zir-
vesidir. Sûfilere göre, İslâm'ın temel mesajı olan kelime-i
tevhid (*Lâ ilâhe illallâh*: Allah'tan başka ilah yoktur), bu
öğretinin en veciz ifadesidir. Zira onlara göre, Allah'ın
*vücûd*undan başka *vücûd* yoktur. Sûfiler manevî bir seyirle
kendilerini benlikten arındırarak *vücûd*un sadece Allah'a

âit olduğunu idrak ederler ve görürler ki O, tek nihâî hakikat, *vücûdun* yegâne sahibi ve görünen her şeyin kaynağıdır. Bu konudaki en açık delilin de, Hadîd sûresindeki “*Evvel, âhir, zâhir ve bâtın O’dur.*” ve Bakara sûresindeki “*Her ne yöne dönerseniz dönün, orada Allah’ın vechinden başka bir şey göremezsiniz.*” âyetleri olduğunu beyân etmişlerdir.

İnsanın manevî seyirle elde edebileceği ilmin zirvesinde bulunan *vahdet-i vücûd* öğretisi, zaman zaman ulemâdan veya başka mahfillerden, hulûliyye, zındıklık, küfür, panteizm veya monizm olarak görülmüş ve karşı çıkmıştır. Hatta sufilerin kendi içinde dahi bu inancı benimsemeyen, bu konuda sessiz kalan veya karşı çıkanlar olmuştur. İlk devirlerde şâhiyeler içinde geçen bu inanç, 12. ve 13. yüzyıllardan itibaren Aynü’l-Kudât Hemedânî, Ebû Hâmid Muhammed el-Gazzâlî ve özellikle İbn Arabî hazretleri tarafından formüle edilmiş ve bunlara pek çok şerhler yazılmıştır. Bu konuda önsöz mahiyetinde bir risâle kaleme alanlardan biri de, Ahmediyye-i Halvetiyye’nin Mısırî kolunun Piri, eş-Şeyh Muhammed/Mehmed Niyâzî-i Mısırî (1618 – 1694) hazretleridir.¹

Vahdetnâme veya *Risâle-i Vahdet-i Vücûd* ismiyle bilinen bu küçük risâle, müellifinin de ifade ettiği üzere *vahdet-i vücûd* meselesine bir önsöz mahiyetindedir. Risâlede, meselenin ana başlıkları âyet ve hadîsler ışığında veciz bir şekilde kaleme alınmış ve yer yer Türkçe veya Farsça beyitlerle süslenmiştir. Söz konusu başlıklardan bazıları şunlardır: Kur’ân’ın bâtınî mânâları, bilmek, birliğe

1 Hazret’in hayatı hakkında genel bir bilgi edinmek isteyenler, daha önce hazırlamış olduğumuz *Risâle-i Haseneyn* adlı çalışmanın takdim kısmına müracaat edebilirler. Hazret-i Pîr Muhammed Niyâzî-i Mısırî, *Risâle-i Haseneyn*, Yay. Haz. A. Meral, (İstanbul: Revak Kitabevi, 2013), 3-12.

ulaşmak, benlikten geçmek, esmâ-i hüsnâ, zât, sıfat, fiil, nefis, rûh, zikir, tesbih, iyilik, kötülük, şeriat, tarikat, hakikat, rü'yet, cennet, cehennem, dünya, âhiret, sırat, sorgu, hesap, dört unsur, insan, manevî makamlar, küfür, şirk, cehâlet, zulüm, münafıklık, mezhep, tarihi yanılığlar, aşk, âşık ve mâşuk.

Risâlenin ulaşabildiğimiz nüshaları şunlardır: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, OE-Yz 313/7; 49; 1099; 1831/5; 1096; 1033/1; 96; 175; 1049/2; Millet Kütüphanesi, AEsry 868; Milli Kütüphane, Yz A 4409; Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 3299/3; İbni Mirza, 48; Haşim Paşa, 27/2. Bu çalışmada Millet Kütüphanesi'ndeki nüsha esas alınmış ve diğerleriyle mukayese edilerek tam metnin ortaya çıkarılmasına gayret edilmiştir. Aynı isimle birkaç varaklık başka nüshalar da bulunmakla birlikte, bunların Hazret-i Mısırî'nin farklı yazılarından istinsah edildiği kanaatindeyiz.²

Hazret-i Mısırî gibi söyledikleri ve yazdıkları dolayısıyla maddî ve manevî pek çok çileye göğüs germiş bir zâta yapılacak en büyük hizmet kendimizi aradan çekip, eserleri ile okuyucularını baş başa bırakmak olacaktır.

2 Bkz.: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, OE-Yz 893/4; 1224/3; Süleymaniye Kütüphanesi, İzmirli, İ. Hakkı, 1210/6; Galata Mevlevihanesi, 233/12.

1. Sadeleştirilmiş Metin

VAHDETNÂME

Bismillâhirrahmânirrahîm

Hamd, insanın kalbine zâtı, sıfatları, fiilleri ve eserleri ile tecellî eden ve kendi nefsini görmek için insanın nefsini kendine ayna kılan Allah'a; salât ve selâm ise, O'nun sevgilisi olan Hazret-i Muhammed'e ve onun âline olsun.

Bu mukaddime yazıldığına göre, bil ve âgâh ol ki, Cenâb-ı Hakk bir kimseyi inâyetine lâıyık görürse o kimşenin kalbine, “Biz bu dünyaya niçin geldik?” sorusuna bir cevap bulma arzusu koyar. Allah, Kur’ân-ı Kerîm’de, “Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım.”³ buyuruyor. Yani ârif olsunlar ve birlesinler diye. Rasûlullâh aleyhi’s-selâm şöyle buyurur: “Kur’ân’ın zâhiri ve bâtını vardır. Bâtınının da içinde yedi mânâyâ dek bâtını vardır.” Bir başka rivâyette ise, “yetmiş mânâyâ kadar” şeklinde nakledilmiştir. Müfessirler, “Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım.” âyetinin

3 Zâriyât sûresi, 56.

Vahdetnâme

ikinci batındaki mânâsını, “İbadet itibârî bir emirdir.” diyerek, “Ben cinleri ve insanları ancak beni bilmeleri için yarattım.” şeklinde yorumladılar. “Peki bilmekten maksat nedir?” dediler ve üçüncü batnın mânâsına göre, “Allah’ı birlemektir.” cevabını verdiler. Ey benim şâhım, demek ki bir kimse kırk yıl ibadet etse, gündüzü oruçlu ve geceyi ayakta geçirse, ama ibadetten maksadın ne olduğunu idrak etmese, bundan zerre kadar fayda görmez.

Bilmek, birliğe ulaşmaktır. Birliğe ulaşmak da, kişinin kendisini zât, sıfat ve fiilleriyle fânî görmesidir. Hatta tüm varlığın Hakk’ın vücûdu olduğunu idrak etmesi, varlığın Hakk’la mâmur olduğunu bilmesidir. Benlikten geçmek bundan ibarettir. Böyle olunca, o kimse her nereye baksa Hakk’ı görür ve kendisinde de Hakk’tan başka bir şey görmez. Nitekim Cenâb-ı Hakk şöyle buyurur: “Her ne yöne dönerseniz dönün, orada Allah’ın vechinden başka bir şey göremezsiniz.”⁴

*Su ve balçık sûretinde senden gayrı âşikâr kimdir
Can ve gönül halvetinde senden gayrı nihân kimdir⁵*

Allah, “Benden başkasını gönüllerinizden çıkarın.” buyurdu. Bu ise, “Zâhirde ve bâtında, gizli ve âşikâr, Hakk’tan başka kimse yoktur.” mânâsına gelir. Ey cihânın cânı, senden gayrı kim vardır? Bilinmelidir ki, Cenâb-ı Hakk, zâhirde ve bâtında, gizlide ve âşikârda olan her şeyi Kur’ân-ı Azîm’inde zikretmiştir. Fakat akli kıt olanlar bunu idrak edemezler. Allah’ın, “Yaş ve kuru ne varsa hepsi

4 Bakara sûresi, 115.

5 *Der sûret-i âb u gil iyân gayr-i tû kîst
Der halvet-i cân ü dil nihân gayr-i tû kîst*

bu Kitâb içindedir.”⁶ buyurması bu mânâdadır.

İki cihanda gizli ve âşikâr, O’ndan başkası yoktur, dediğine “Evvel, âhir, zâhir ve bâtın O’dur.”⁷ âyeti delildir. Evvel ile Âhir’in iki kadîm sıfat oldukları düşünülürse, bütün âlemler yaratılmadan önce, O vardı. Evvel olması budur. Bütün âlemlerin yok olmasından sonra da O vardır. Âhir olması da budur. Zâhir olması ise cihân ve cihânın aynısı olan insan cismidir. Bâtın olmasına nişân da cândır ki, görülmez ve tüm canlılar onunla diridir.

*Butûnununun beyânı nûr-i cândır
Zuhûrundan nişân mülk-i cihândır*

Ey cihânın cânı, nefis ile rûh birdir fakat içiçe geçmişlerdir. Nefs, cân; rûh ise zâttır. Nefs ve rûh birbirlerinden ayrı mahiyetlere bürünmüşlerdir. Ona insan ve sıfatları denir. Cenâb-ı Hakk, bir hadîs-i kudsîde Rasûlullah’a: “Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.” şeklinde; bir âyette ise, “Yerin ve göklerin mülkü Allah içindir.”⁸ şeklinde buyurmuştur. Hadîs-i kudsîde, yerin ve göklerin Hazret-i Muhammed için yaratıldığı, âyette ise Allah için olduğu buyurulmaktadır. Demek ki Hakikat-i Muhammediyye, Allah’tır. Allah da senin özündür. Bu meseleyi Süleyman Çelebi’nin *Mevlid*’indeki şu beyit ne güzel anlatır:

*Kendi nûr-i pertevinden Zü'l-celâl
Kıldı Ahmed nûrunu bedr-i kemâl*

6 Enâm sûresi, 59.

7 Hadîd sûresi, 3.

8 Fetih sûresi, 14; Mâide sûresi, 17.

Vahdetnâme

İbadetten maksat, Hakikat-i Muhammediyye'yi bilip has mü'min olmaktır. Has mü'min olan kişi, her şeyin Allah'ı tesbih ettiğini, her tesbih edenin bir isim giydiğini ve ismin müsemma ile aynı olduğunu görür. Ondan başka bir şey görmez. "Cenâb-ı Hakk zevâlsizdir. Hâlbuki insanda ve diğer her şeyde bu sıfatlar bir gün tükenecektir." Bu nasıl olur? Hakk'ın zâtının kadîm sıfatı, zevâlsizdir. Fakat hâdis (sonradan zuhûr eden) sıfatları geçicidir. Bu sıfatların fenâsı yani geçici olması, ayn-i bekâdır veya kalıcı olmasıyla aynı şeydir de denilebilir. Eğer bu sıfatlardan birisi fenâ bulursa, ona bedel binlerce sıfat zuhûra gelmektedir. "Îlâhî tecellilere son yoktur." denilmesi bu mânâyâ işâret etmektedir.

Yazıcızâde, *Muhammediyye*'de tahkik ehlinin îmânı üç mertebeye ayırdığını beyân etmiştir: Avâmın îmânı, havâsın îmânı, hâssu'l-hâssın îmânı. Avâmın îmânı: Allah'ın birliğine, Rasûl *aleyhi's-selâmın* hak olduğuna, Kur'ân'a, cennete, cehenneme, gayba, namaza ve niyâza işiterek îmân etmektir. Havâsın îmânı: Ayne'l-yakîn hâsıl ederek, Tanrı'nın zât ve sıfatlarını müşâhede etmektir. Lâkin bunlar rûh ile nefsi bir bilmezler, yani onları bir görme makamına erememişlerdir. Kahr ile lûtfun aslının bir olduğunu idrak edemediklerinden şeriatten korkarlar.

*Kahr u lûtfun illeti ma'nîde vâhiddir velî
Bilmedi Şeytân bu tevhîdi Ehad'den düşdü dûr*

Hâssu'l-hâssın îmânı: Her şeyi Hakk'ın sıfatlarının mazharı bilip, zikreden zikredilen olduğunu, âlemde görünen hiçbir şeyin Hakk'dan gayrı olmadığını müşâhede etmektir. Yani Allah'ta fânî ve bâkî olup hakka'l-yakîn rütbesine ulaşmaktır.

*Ere hakkânî vücûd andan sana keşfolâ hâl
Kim O'dur mezkûr hem zâkir dahi ezkâr Hakk*

Yani zikredilen, zikreden ve zikir Hakk'tır. Bu makama *kutbu'l-aktâb* makamı denilir. *Fenâ-yı sırf, tevhîd-i sırf, tecellî-i zât, cem 'u'l-cem', hazret-i ehadiyyet ve hakikat-i Muhammediyye* gibi isimlerle de anılır. Buna, "*Ben ona (Âdem'e) rûhumdan nefhettim.*"⁹ âyeti delildir. Bir başka âyette de şöyle buyuruluyor: "*Biz ona şah damarından daha yakınız.*"¹⁰ Hadîs-i kudsîde ise: "*Ben bir kulu seversem, onun kulağı, gözü ve eli olurum. Benimle yürür ve benimle iştir, benimle görür ve benimle söyler.*" buyurulmuştur.

Hazret-i Rasûl-i Ekrem *sallallâhu aleyhi ve sellem* efendimiz, Medîne'ye hicret edeceği zaman Hazret-i Ali onun yerine yatmıştır. Kâfirler mübarek evi kuşatmış, Şeytan da yaşlı bir adam sûretinde onların suikastına rehberlik etmekteydi. Efendimiz düşmanların üzerine bir avuç toprak saçarak onları uyutmuş ve evden çıkmıştır. Kendilerine geldiklerinde eve girip, Rasûlullah'ın gittiğini ve Hazret-i Ali'nin onun yatağında istirahat ettiğini gördüler. Rasûl *aleyhi's-selâmın*, "*Düşmanı bir avuç toprakla kör ettim.*" buyurması üzerine, "*Attığın zaman sen atmadın, Allah attı.*"¹¹ âyeti nazil olmuştur. Böylece, herkesin elinden işleyeninin Hakk olduğu bildirilmek istenmiştir.

Allah, "*dilediğini yapandır.*"¹² Burada akla şöyle bir soru gelebilir: "*Bâtılı da işleyen Hakk mıdır?*" Bu soruya cevap olarak şu âyeti gösteririz: "*Dilediğini sapkınlığa, dile-*

9 Hicr sûresi, 29.

10 Kaf sûresi, 16.

11 Enfâl sûresi, 17.

12 Hûd sûresi, 107.

Vahdetnâme

diğini de hidâyete iletirsin."¹³ Bu nedenle ehlullahın mezhebi, "İyi veya kötü, hepsi Allah katındandır."¹⁴ "Hayrı ve şerri veren Allah ise, bu durumda kulun suçu nedir?" diye sorulacak olursa, şunu söyleriz: Cenâb-ı Hakk dilediğini işleyicidir ve hakîkî mürididir. Ezelî ilmiyle senin amellerini ve hareketlerini murâd edip takdir etmiştir. Bu âlemde sana hayır işletmek isterse Cebrail vâsıtasıyla ilham verir ve sen o hayrı işlersin. Şerri ise Şeytan vâsıtasıyla yani fikir ve vesvese ile işlersin. Hakk böyle yapmakla zâlim olmaz. Zira peygamberlerin hepsi türlü belâlar çektiler ve bu belâları ve fiilleri kendilerinden görmediler, hatta yakınlıklarını arttırdığı için sevinirlerdi. Hakk'ın bir ismi *Mümît*, bir ismi *Kahhâr*, bir ismi de *Cebbâr*'dır. Bu isimler gereği bir kimseyi öldürse, kahretse veya cebretse zulmetmiş olmaz. Sadece irâde etmiş ve dilediğini işlemiş olur. Bunun dışındaki her türlü itikad bozuktur, dikkatli olunması gerekir.

*Her kim ki mezhebi cebrî değildir
Peygamber buyurdu ki o kimse kâfirdir*¹⁵

Cebr, hayrı ve şerri Allah'tan bilmektir. Zira zâhirde ve bâtında Hakk'tan gayrı bir şey görmezsen, nasıl olur da cüz'î ihtiyârım (seçimim) vardır diyebilirsin? Hakk'tan gayrı bir şey görmek veya düşünmek hakikatte küfürdür. Çünkü Hakk'tan başka bir şey yoktur. "*Ebediyyen Allah'tan başka bir şey yoktur.*"

13 A'râf sûresi, 155.

14 Nisâ sûresi, 78.

15 *Her ân kes râ ki mezheb-i gayr-i cebr-est
Nebî fermûd ki û mânend-i gebr-est*

2. Orijinal Metin (Transkripsiyon)

VAHDETNÂME

Bismillâhirrahmânirrahîm

El-hamdü lillâhillezî tecelle'l-kulûbe'l-insân bi-zâtihî ve sîfâtihî ve ef'âlihî ve âsârihî ve ce'ale nefsehu li-nefsihî mir'âten lirü'yetihî ve's-salâtu ve's-selâmu alâ Muhammedin ve hüve'l-mahbûbî ve zübdeti ahyârihî ve alâ âlihî ve hüm min ebrârihî.

Ammâ ba'd çünki bu mukaddime mebsût oldu, bil ve âgâh ol ki, Hakk subhânehu ve Teâlâ bir kimesneyi kendü inâyetine mazhar düşürse, ol kimesnenin kalbine iştiyâk bıragur ki, "Biz bu dünyâyâ niçün geldik?" der. İmdi Hakk subhânehu ve Teâlâ, Kelâm-ı Kadîm'inde buyurur: "Ve mâ halaktu'l-cinne ve'l-inse illâ li-ya'budûn." Ey li-ya'rifûn ey li-yuvahhidûn. Kâle Rasûlullâh aleyhi's-selâm buyurur: "İnne li'l-Kur'ânî zahran ve batnen ve li-batnihi batnen ilâ seb'ati ebtan." Ve fî rivâyetin uhrâ: "...ilâ seb'ine ebtan." Ya'nî "Kur'ân'ın zâhiri ve bâtını ve bâtınının bâtını vardır." dedi. Yedi ma'nâya varınca belki yetmiş ma'nâya dek. Öyle olsa Hakk subhânehu ve Teâlâ, "İbâdet için ya-

ratdım.” dedüğünün ma‘nâ-yı sânîsinde müfessîrîn etdiler, “İbâdet hod emr-i i‘tibârîdir.” Ya‘nî “Beni bilmek için yaratdım.” demek olur. “Ya bilmekten murâd nedir?” dediler. “Üçüncü batnın ma‘nâsı birliğe yitmek içündür.” dediler.

İmdi ey şâh-ı men, bir kimse kırk yıl ibâdet eylese gündüzü sâim ve gecesi kâim olsa, ammâ ibâdetden murâd n‘idüğün idrâk etmese, bir zerre kadar fâidesi yokdur. Ya‘nî bilmek birliğe yitmektir. Ve birliğe yitmek oldur ki, kendüyü zât ve sıfât ve ef‘âliyle fânî göre. Belki cümle varlık Hakk‘ın vücûdu idüğün idrâk eyleye. Hakk‘la ma‘mûr idüğün bile. Ve benlikden geçmek bundan ibâretdir. Böyle olcak ol kimse her neye baksa Hakk‘ı görür ve kendüde Hakk‘dan gayrı nesne görmez. Nitekim Hakk Teâlâ buyurur: “*Fe-eynemâ tuvellû fe-semme vechullâh.*” Ya‘nî “Kande dönersen Hakk yüzüne dönersin.”

Der sûret-i âb u gil iyân gayr-i tû kîst
Der halvet-i cân ü dil nihân gayr-i tû kîst

Ya‘nî su ile balçık sûretinde senden ayân kimdir ve cân gönül halvetinde senden gayrı nihân olan kimdir?

Ve dahi dedi ki benden gayrı gönüllerinizden gide-
rin. Ey cân-ı cihân, senden gayrı kim vardır? Öyle olsa,
“Zâhirde ve bâtında Hakk‘dan gayrı kimse yokdur.” de-
mek olur. Ya‘nî gizli ve âşikâr.

İmdi şöyle bilmek gerekdir ki, bir nesne yokdur kim zâhirde ve bâtında gizlide ve âşikârda Hakk subhânehu ve Teâlâ anı Kur‘ân-ı Azîm‘inde zikretmemiş ola. Lâkin kâsıru‘l-akl olanlar idrâk etmezler. Kavluhu Teâlâ: “*Ve lâ ratbin ve lâ yâbisin illâ fi kitâbin mübîn.*” deyu buyurduğu

bu ma'nîdir. İmdi iki cihânda gizlü ve âşikâr andan gayrı yokdur dedüğünün delili oldur ki: "*Hüve'l-evvelu ve'l-âhiru ve'z-zâhiru ve'l-bâtın.*" İmdi Evvel ile Âhir'i sıfat-ı kadîme i'tibâriyle nazar olunursa, cemî'-i âlem yaradılmazdan evvel ol var idi. Evvel olduğu oldur. Ve cemî'-i âlemin fenâsından sonra ol vardır. Âhir olduğu oldur. Ve zâhirliği cihândır ve cism-i insândır kim cihânın aynıdır. Ve bâtın olmasına nişân cândır ki görülmez ve zev'l-ervâh anınla diridir.

Butûnunun beyânı nûr-i cândır
Zuhûrundan nişân mülk-i cihândır

İmdi ey cân-ı cihân, nefse rûh ikisi birdir. Lâkin şöyle ki iç düşmüştür. Cân ve zâtdırlar. Ve şöyle ki taşra düşmüştür. Ana insân ve sıfat derler. Hazret-i Rasûl *aleyhi's-selâmâ* Hakk subhânehu ve Teâlâ hadîs-i kudsîde buyurur: "*Levlâke levlâk li-mâ halaktu'l-eflâk.*" Ya'nî "Ey Habîbim, sen olmasaydın eflâkı yaratmazdım." Ve yine buyurur: "*Ve lillâhi mülkü's-semâvâti ve'l-ard.*" Ya'nî yerin ve göğün mülkü Allâh içündür. Ve mukaddem Rasûl *aleyhi's-selâm* için buyurulmuş idi. Bundan fehm olunan budur ki, Hakîkat-i Muhammediyye'dir ki özündür. Ya'nî Hakk'dan gayrı değildir. Zîrâ ittifâk bunun üzerinedir kim mevlûdu'n-Nebî *aleyhi's-selâmda* geçer:

Kendi nûr-i pertevinden Zü'l-celâl
Kıldı Ahmed nûrunu bedr-i kemâl

İmdi ibâdetden murâd Hakîkat-i Muhammediyye'yi bilüp mü'min-i hâss olmakdır. Ya'nî her şey müsebbih idüğün göre ve her müsebbih ki bir isim giymişdir, ayn-

müsemma göre. Andan gayrı görmeye. Bunda bir suâl vârid oldu ki, "Hakk Teâlâ bî-zevâldir. Öyleyse bu insân ve bu eşyâ bu sıfatlardan cümle zevâl bulsa gerekdir. Buna ne cevâb verirsin?" Cevâb budur ki, sıfat-ı zât-ı kadîmesi bî-zevâldir. Ammâ sıfat-ı hâdisesi fenâ bulur. Bir cevâb dahi budur ki: Fenâsı ayn-i bekâdır. Eger birisi fenâ bulursa ana bedel hezârî zuhûra gelmekdedir. "Tecelliyât-ı Bârî gayr-i mütenâhîdir." dedikleri bu ma'naya işâretidir.

Ve *Muhammediyye*'de Yazıcızâde beyân eder. Ehl-i tahkîkin ittifâkı îmân husûsunda şöyledir ki, îmân üç merâtibdir. Biri îmân-ı avâmdır ve biri îmân-ı hâssdır ve biri îmân-ı hâssu'l-hâssdır. İmdi îmân-ı avâm oldur ki, işitmek ile âlem-i gayba inana, Tanrı'yı bir bile ve Rasûl *aleyhi's-selâmı* bile vü Kur'ân ü cennet ü cehennem hakk bile vü nemâz ü niyâza îmân getüre. Böyle hakk bile îmân-ı avâmdandır. İmân-ı hâss oldur ki, ayne'l-yakîn hâsıl edüp gözüyle Tanrı'nın zât u sıfâtın müşâhede eyleye ve lâkin rûh ile nefsi bir bilmeye, ya'nî bir görmeye. Kahr ile lûtfun aslı bir idüğün idrâk etmeğe şerî'atden havf eyleye. Nitekim denilmiştir:

Kahr u lûtfun illeti ma'nîde vâhiddir velî
Bilmedi Şeytân bu tevhîdi Ehad'den düşdü dûr

Ve îmân-ı hâssu'l-hâss oldur ki, cemî'-i eşyâ sıfât-ı Bârî'ye mazhar düşüp zâkiri ayn-i mezkûr göre. Cemî'-i âlemde görünen Hakk'dan gayrı olmaya. Ya'nî fenâ fillâh ve bekâ billâh olup hakka'l-yakîn rütbesine vâsıl ola.

Ere hakkânî vücûd andan sana keşfola hâl
Kim O'dur mezkûr hem zâkir dahi ezkâr Hakk